ΕΤΟΣ Γ΄. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 19 Μαΐου 1913. ΑΡΙΘ. 126.

ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΑΠΑΝΗι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ΄.

Ο ΟΡΑΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ.—Η ΕΝ ΕΞ ΗΜΕΡΑΙΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ.

» ***Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν....***
» ***ποιητὴν Οὐρανοῦ καὶ Γῆς».***

Εἰς τὰς δύο προηγουμένας ὁμιλίας ἡμῶν κατεδείξαμεν, ὅτι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ ἐξελθὼν κόσμος εἶναι ὁ ἀόρατος, ὁ πνευματικὸς κόσμος, ἤτοι ὁ κόσμος τῶν Ἀγγέλων. Κατεδείξαμεν προσέτι ὅτι ἐκ τῶν Ἀγγέλων, ἄλλοι μὲν ἐνέμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Θεὸν, καὶ οὗτοι εἶναι οἱ Ἄγγελοι, ἄλλοι δὲ ἀπεστάτησαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὗτοι εἶναι οἱ δαίμονες. Ποῖον δ᾽ εἶναι τὸ ἔργον τῶν Ἀγγέλων, καθὼς καὶ ποῖον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Διαβόλου, ταῦτα πάντα κατεδείξαμεν μετὰ τῆς δυνατῆς ἁπλότητος καὶ σαφηνείας. Ἀπὸ σήμερον μεταβαίνομεν εἰς τὸν ὁρατὸν κόσμον, ὅστις ἐξῆλθε τῶν χειρῶν τοῦ Δημιουργοῦ μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀοράτου κόσμου.

Οὐδεὶς βεβαίως ἐξ ὑμῶν ὑπάρχει, ὅστις ἀγνοεῖ τὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας τοῦ ὁρατοῦ κόσμου. Πολλοὶ ἐξ ὑμῶν ἀγνοεῖτε ἴσως τὴν φυσικὴν, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν γεωλογίαν, ἀλλ᾽ οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ ἀγνοῶν τὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας τοῦ ὁρατοῦ κόσμου, ἥτις ἐκτίθεται εἰς τὰς πρώτας σελίδας τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ παιδία γινώσκουσι

μὲ ποῖον τρόπον καὶ ἐντὸς πόσου χρονικοῦ διαστήματος ἐδημιουργήθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον δὲν θὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν καθ' ἕκαστα τῆς δημιουργίας, ἀλλὰ θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸ νὰ θαυμάσωμεν τὴν παντοδυναμίαν καὶ τὴν πανσοφίαν καὶ τὴν ἄπειρον τοῦ Δημιουργοῦ ἀγαθότητα.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μανθάνομεν ἐν πρώτοις τὴν ἄπειρον τοῦ Θεοῦ παντοδυναμίαν. Ὁ Θεὸς εἶπε.... καὶ ἀμέσως ἐξῆλθον ἐκ τοῦ μηδενὸς πάντα τὰ ἀρχέγονα στοιχεῖα κατὰ πάντα ἕτοιμα διὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ θεῖος δημιουργὸς θὰ διεμόρφωνε καὶ θὰ διεκόσμει δι' αὐτῶν τὸ σύμπαν. «*Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν» οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν*». Ἤδη δὲ ἀφ' οὗ ἐγένετο ἡ διοργάνωσις τοῦ σύμπαντος ὁ βουλόμενος ἂς ἐπιχειρήσῃ νὰ καταμετρήσῃ τὸν χῶρον, τὸν ὁποῖον τοῦτο κατέχει, ἢ μᾶλλον ἂς μὴ τολμήσῃ τις τοιαύτας καταμετρήσεις, διότι οὐδὲν θὰ κατορθώσῃ καθ' ὅσον ὁ χῶρος οὗτος εἶναι ἄπειρος! Ἀπώτερον ἢ ὑψηλότερον τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον κατοικοῦμεν, ὑπάρχουσιν ἄλλοι κόσμοι, πέραν δὲ τῶν κόσμων τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ἀκόμη κόσμοι. Ἐάν τις ἐπιχειρήσῃ νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ σημεῖον, ἔνθα τελειώνει, καταλήγει τὸ σύμπαν καθὼς καὶ τὸ σημεῖον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἄρχεται τὸ μηδέν, εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα θὰ φθάσῃ. Μόνος ὁ Δημιουργὸς γινώσκει τὰ ὅρια τῆς δημιουργίας. Ὅταν τις ἀναλογισθῇ, ὅτι ὁ πλησιέστερος εἰς ἡμᾶς ἀπλανὴς ἀστὴρ ἀπέχει δισεκατομμύρια ὅλα χιλιομέτρων ἀφ' ἡμῶν, τότε εὐκόλως κατανοεῖ, ὅτι ἡ πτωχὴ καὶ μικρὰ γῆ, τὴν ὁποίαν οἰκοῦμεν, οὐδὲν ἕτερον εἶναι, εἰμὴ κόκκος ἄμμου κινούμενος ἐν τῷ ἀπείρῳ.

Ὁ Θεὸς εἶπε· «*γεννηθήτω φῶς· καὶ ἐγένετο φῶς*». Τὸ φῶς, τὸ ὡραιότερον ἔργον, ὅπερ ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ· τὸ φῶς, ὁ ταχὺς ἄγγελος ὁ διατρέχων τὰς ἀποστάσεις μετὰ ταχύτητος μυριάδων χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον· τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τεταμιευμένον ἐν τῷ Ἡλίῳ, οἱονεὶ ὡς ἐν μοναδικῇ ἀποθήκῃ, ἀλλ' εἶναι πανταχοῦ διακεχυμένον, εἰς ἔνια τῶν ρευστῶν, εἰς φυτά, εἰς τὸν καρπὸν τῆς ἐλαίας, εἰς τὰ ξύλα, εἰς τοὺς ἄνθρακας, εἰς τὸ λῖπος τῶν ζώων, καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν πέτραν. Τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ὅπου ἐμφανίζεται, φωτίζει, ζωογονεῖ, χρωματίζει τὰ ἀντικείμενα, καθηδύνει τὸν ὀφθαλμόν. Ἄνευ τοῦ φωτὸς ἡ φύσις σύμπασα θὰ ἦτο βυθισμένη εἰς ἀτελεύτητον καὶ αἰωνίαν νύκτα. Ἄνευ τοῦ φωτὸς ἡ πικρία καὶ ἡ θλῖψις κατασπαράσσει τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ δυστυχής, ὅστις, ἀφοῦ ἐγεύσατο τῆς ἡδονῆς τοῦ φωτός, ἐστερήθη εἶτα τούτου, διάγει βίον ἄθλιον ὄντως καὶ ἀβίωτον, ρηγνύει τὰς αὐτὰς κραυγὰς τῆς ὀδύνης, τὰς ὁποίας ἀφῆκε καὶ ὁ γέρων Τωβὶτ, ὅταν κατήντησε τυφλός. Εἶναι προτιμότερος, ἔλεγεν, ὁ θάνατος παρὰ νὰ ζῇ τις ἐν τῷ σκότει τῆς τυφλώσεως. «*λυσιτελεῖ μοι ἀποθανεῖν ἢ ζῆν*».

Ὁ Θεὸς εἶπε.... καὶ ὁ Ἥλιος, ἡ Σελήνη, οἱ ἀστέρες, ὅλα τὰ οὐράνια σώματα ἔλαμψαν ἐν τῷ στερεώματι, τὸ ὁποῖον βλέπομεν, καὶ πέραν τού-

του εἰς ὅλας τὰς αἰθερίους χώρας, τὰς ὁποίας δὲν βλέπομεν. «*Ὁ ἀποστέλλων τὸ φῶς, καὶ πορεύεται*, λέγει ὁ Βαρούχ, *καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸ, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμῳ, οἱ δὲ ἀστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν, καὶ ηὐφράνθησαν· ἐκάλεσεν αὐτοὺς, καὶ εἶπον· πάρεσμεν· ἔλαμψαν μετ' εὐφροσύνης τῷ ποιήσαντι αὐτούς*». Ὁ Θεὸς εἶπε.... καὶ ὅλα τὰ οὐράνια σώματα κατέλαβον καὶ κατέχουσι τοὺς αἰθέρας μεθ' ὅλου τοῦ τεραστίου αὐτῶν ὄγκου. Ὁ Ἥλιος π. χ. ὅστις, ἐὰν βασισθῶμεν εἰς τὰς ἡμετέρας αἰσθήσεις, ἑνὸς μόλις ποδὸς διάμετρον παρουσιάζει, εἶναι ἓν ἑκατομμύριον τετρακοσίας χιλιάδας φορὰς ὀγκωδέστερος τῆς γῆς. Ὁμοίως ἐννεακοσίας χιλιάδας φορὰς ὀγκωδέστερος τῆς γῆς εἶναι ὁ πλησιέστερος εἰς ἡμᾶς ἀστὴρ, ὅστις ἕνεκα τῆς ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεως φαίνεται ἐν τῷ θόλῳ τοῦ οὐρανοῦ ὡς ἁπλοῦν φωτεινὸν σημεῖον. Ἀλλὰ τὸ προκαλοῦν τὴν κατάπληξιν ἡμῶν δὲν εἶναι μόνον ὁ ὄγκος τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰλιγγιώδης ταχύτης αὐτῶν. Μεταξὺ τῶν ἐν τῷ στερεώματι κυλιομένων σωμάτων ὑπάρχει ἕν, — διὰ νὰ παρασιωπήσωμεν τὰ ἄλλα, — τὸ ὁποῖον, καίτοι τελειώνει τὴν περὶ τὸν Ἥλιον περιφορὰν αὐτοῦ ἐν διαστήματι ὀγδοήκοντα τριῶν ἐτῶν, ἐν τούτοις διατρέχει πέντε χιλιάδας ἑπτακοσίας λεύγας τὴν ὥραν τ. ἔ. κινεῖται μὲ ταχύτητα διακοσίας ὀγδοήκοντα πέντε φορὰς μεγαλειτέραν ἀτμομηχανῆς διανυούσης κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα εἴκοσι λεύγας. Τέλος εἰς τὰς αἰθερίους χώρας τὰ οὐράνια σώματα εἶναι ἄπειρα τὸν ἀριθμόν. Μὲ γυμνὸν ὀφθαλμὸν διακρίνομεν πέντε ἕως ἓξ χιλιάδας ἀστέρων. Ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς αὐτῶν; Οὐχὶ βεβαίως. Ὑπάρχει ἄπειρος πληθὺς ἀστέρων, τὴν ὁποίαν μόνον μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀστρονομικῶν τηλεσκοπίων δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν. Ἡ νεφελώδης ἐκείνη ταινία, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα ***γαλαξίας,*** ἥτις περιζωννύει τὸν οὐρανὸν δίκην πλατείας λευκῆς ζώνης, οὐδὲν ἕτερον εἶναι, εἰμὴ χῶρος ἄπειρος πεπληρωμένος ὑπὸ ἑκατομμυρίων καὶ δισεκατομμυρίων ἀστέρων. Ὅλα δὲ ταῦτα τὰ σώματα, ἄλλα αὐτόφωτα καὶ ἄλλα ἑτερόφωτα, ἄλλα μεγάλα καὶ ἄλλα μικρὰ, πηγαίνουν, ἔρχονται, κινοῦνται περὶ τὸν ἑαυτῶν ἄξονα χωρὶς οὐδέποτε νὰ παρεκκλίνωσι οὔτε κατὰ μίαν γραμμὴν, χωρὶς ποτὲ νὰ προτρέξωσιν ἢ νὰ καθυστερήσωσιν οὔτε κατὰ ἓν λεπτόν, χωρὶς ποτὲ νὰ συγκρουσθῶσιν, ἢ ἀκροθιγῶς πως νὰ προσψαύσωσιν ἄλληλα! Πόσον τυφλοὶ εἶναι οἱ φανταζόμενοι ὅτι ὅλα ταῦτα εἶναι ἔργον τῆς τυφλῆς τύχης. Εἶναι ὄντως τυφλοὶ καὶ πλέον ἀξιοκατάκριτοι μάλιστα τῶν τυφλῶν ὅσοι ἐν τῷ μέσῳ τῶν θαυμαστῶν τοῦ Θεοῦ ἔργων εὑρισκόμενοι ἀρνοῦνται νὰ ἴδωσι τὸν Παντοδύναμον Δημιουργόν.

Ἀλλὰ καιρὸς ἵνα κατέλθωμεν ἀπὸ τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν.

Ὁ Θεὸς εἶπε.... καὶ ἀμέσως τὰ ὄρη ἀνυψοῦνται, οἱ Ὠκεανοὶ θεμελιοῦνται, τὰ ὕδατα ρέουσιν, ἄλλα ὑπὸ τὴν γῆν καὶ ἄλλα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς· τὰ δὲ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα, τοὺς ἰχθῦς τοὺς κολυμβῶντας ἐν τοῖς ὕδασι, τὰ πτηνὰ τὰ ἱπτάμενα ἐν τῷ ἀέρι καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς κινού-

μενα ζῷα, τίς δύναται νὰ ἀριθμήσῃ; Ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις θὰ δυνηθῇ ποτὲ νὰ μάθῃ τὰς μυριάδας τῶν ὄντων τῶν ἐκ τοῦ μηδενὸς προελθόντων, καθ'ἣν ἡμέραν ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ καλέσῃ ταῦτα εἰς τὴν ὕπαρξιν; Πρὸ ὀλίγου ὁμιλοῦντες περὶ τοῦ οὐρανοῦ κατεδείξαμεν τὸ καταπληκτικὸν μέγεθος τῶν οὐρανίων σωμάτων. Ἤδη ὁπότε ποιούμεθα λόγον περὶ τῆς γῆς ἂς εἴπωμεν μίαν μόνην λέξιν περὶ τῶν ἀπείρως μικρῶν ὄντων. Γινώσκετε, Χριστιανοί μου, ὅτι ζῶμεν ἐντὸς κόσμου ὁλοκλήρου θαυμάτων, τὸν ὁποῖον οὔτε βλέπομεν, ἀλλὰ καὶ οὔτε φανταζόμεθα; Γινώσκετε ὅτι ὑπάρχουσι ζωΰφια τόσον μικρά, ὥστε ἀπαιτεῖται ἑκατομμύριον ὅλον ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ ἀποτελεσθῇ μία σταγὼν ὕδατος, ἢ ὅτι ὑπάρχουσιν ἄλλα ἀπείρως μικρότερα, ὥστε δισεκατομμύριον ἐξ αὐτῶν μόλις ἔχει βάρος δύο γραμμαρίων; Ὅλα δὲ ταῦτα τὰ μικρὰ ὄντα ζῶσι ζωὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον στοιχειώδη, τρέφονται, πολλαπλασιάζονται καὶ πληροῦσι τὸν κόσμον! Θαυμάζει τις ἐπὶ τούτοις καὶ ἐξίσταται! Θαυμάζει, διότι τὰ ὄντα ταῦτα τὰ ἀδιόρατα εἰς τὸν γυμνὸν ὀφθαλμὸν καὶ διὰ τῆς βοηθείας μόνης τοῦ μικροσκοπίου γινόμενα ὁρατὰ εἶναι ὑπάρξεις ἀληθιναί, πραγματικαί, εἶναι ὑπάρξεις ἐπιστημονικῶς ἐξηκριβωμέναι. Ἐκπλήττεταί τις ἀληθῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο ἀρχαῖος τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος προτρέπεται ἡμᾶς εἰς δοξολογίαν τοῦ Δημιουργοῦ λέγων· «Αἰνεῖτε τὸν Δημιουργόν, τὸν ποιητὴν τοῦ κόσμου, ὅστις προκαλεῖ » τὸν ἡμέτερον θαυμασμὸν ὄχι μόνον διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἔργων αὐτοῦ, » ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτῶν. Αἰνεῖτε ἐκεῖνον, ὅστις ἐποίησε » τὰ πάντα, καὶ τὰ μεγάλα καὶ μικρά, μέγας οὗτος μόνος καὶ ἐν τοῖς μεγά- » λοις καὶ ἐν τοῖς μικροῖς· μέγας καὶ ὅταν ποιῇ Ἄγγελον, μέγας καὶ ὅταν » πλάττῃ σκώληκα, διότι ἐπὶ τέλους, ἐπειδὴ εἶναι παντοδύναμος καὶ ποιεῖ » τὰ πάντα εὐχερῶς καὶ κατ' ἰδίαν ἀρέσκειαν, οὐδόλως δυσκολεύεται νὰ » δημιουργήσῃ Ἄγγελον ἐν οὐρανῷ, ἢ νὰ πλάσῃ σκώληκα ἐπὶ τῆς γῆς». «*Φοβερός*, ὄντως κατὰ τὸν σοφὸν Σειράχ, *Κύριος καὶ σφόδρα μέγας καὶ » θαυμαστὴ ἡ δύναμις αὐτοῦ*».

Χριστιανοί μου ἀγαπητοί! ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου πείθει ἡμᾶς περὶ τῆς ἀπείρου τοῦ Θεοῦ παντοδυναμίας. Ὁ Θεός εἶναι ὄχι μόνον ***ὁ ποιητὴς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς,*** ἀλλ' εἶναι ἐν ταὐτῷ καὶ ***παντοδύναμος,*** διότι τὰ πάντα ἐγένοντο διὰ τοῦ θείου αὐτοῦ προστάγματος. Ὁ Θεὸς λέγει ἁπλῶς λόγον καὶ ὁ λόγος ἀμέσως γίνεται ἔργον. «*Εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν*». Τὴν παντοδυναμίαν ταύτην τοῦ Θεοῦ ἔχοντες πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ἂς ὑμνολογῶμεν καὶ ἂς δοξάζωμεν τὸν ποιητὴν τοῦ Σύμπαντος ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ συγχρόνως εἰς πάσας ἡμῶν τὰς ἀνάγκας καὶ στενοχωρίας εἰς τοὺς κινδύνους καὶ τὰς θλίψεις ὑμῶν ἂς προσφεύγωμεν μετὰ θάρρους καὶ ἐλπίδος βεβαίας εἰς τὸ ἔλεος τῆς τὰ πάντα δυναμένης παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, Ὧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ΄.

Ζ΄. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΡΓΑΣΙΑ

«Καὶ γὰρ ὅτε ἤμην πρὸς ὑμᾶς, τοῦτο παρηγγέλλομεν »ὑμῖν ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω».
(Β΄. Θεσσαλ. 3—10)

Σήμερον οἱ Ἑβραῖοι εἶναι γνωστοὶ κυρίως ὡς ἔμποροι. Τὸ ἐμπόριον εἶναι τὸ κυριώτερον ἔργον τῶν Ἑβραίων. Εἶναι δὲ περίφημος ἡ πρόοδός των εἰς τὸ κερδοφόρον τοῦτο ἐπάγγελμα. Νομίζει κἀνεὶς ὅτι ὁ Ἑβραῖος ἐγεννήθη κυρίως διὰ τὸ ἐμπόριον, καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ οὗτος χωρὶς συγχρόνως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔμπορος. Ἑβραῖος καὶ ἐμπόριον εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἰσραηλῖται σήμερον ἐκτιμῶνται ὡς σπουδαῖον ἐμπορικὸν στοιχεῖον. Ἄλλοτε ὅμως, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν, ἡ κυριωτέρα ἐνασχόλησις τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν πατρίδα των, τὴν Παλαιστίνην, ἦτο ἡ γεωργία. Ὁ θεοφώτιστος νομοθέτης αὐτῶν Μωϋσῆς εἶχε φροντίσει μὲ τὰς σοφὰς αὐτοῦ γεωργικὰς διατάξεις νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ἀγάπην εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, τῆς ὁποίας δὲν τοῦ ἦσαν ἄγνωστα τὰ πολύτιμα πλεονεκτήματα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος των ἦτο φυσικὰ πολὺ εὔφορον ἀπέβη ἀκόμη εὐφορώτερον μὲ τὴν ἐπιμέλειαν τὴν μεγάλην, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ ἐκαλλιέργουν οἱ κάτοικοι. Κατὰ τὰς διατάξεις αὐτὰς τοῦ Μωϋσέως ἕκαστος Ἑβραῖος ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὸ κτῆμά του, τὸ ὁποῖον νὰ καλλιεργῇ· μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του τὸ ἐκληρονόμει ἀφεύκτως ἡ οἰκογένειά του. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἕνεκα χρέους ἤθελε πωληθῆ, ἀφοῦ ἤθελαν περάσει ὡρισμένα ἔτη, ἐπανήρχετο πάλιν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ πρώτου ἰδιοκτήτου ἢ εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ, ἄνευ ἄλλης πληρωμῆς. Τὰ ὅρια τῶν κτημάτων ἦσαν σεβαστὰ καὶ δὲν ἔπρεπε ἐπ᾿ οὐδενὶ λόγῳ νὰ μετακινῶνται. Ὅστις ἐζημίωνε τὰ σπαρτὰ ἢ τὰ δένδρα τοῦ πλησίον του μὲ τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα ἔβοσκεν, ἢ μὲ τὴν πυρκαϊάν, τὴν ὁποίαν ἐπροκάλει οὗτος, ὤφειλε νὰ ἀποζημιώσῃ χωρὶς ἀντίρρησιν τὸν ζημιωθέντα. Ἡ πρόνοια τοῦ σοφοῦ νομοθέτου διὰ τὰ χωράφια τῶν ὁμοεθνῶν του, ἦτο τόση, ὥστε ὁ νόμος ἀπηγόρευεν εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀγρὸν νὰ ρίπτουν οἱ γεωργοὶ διαφόρους σπόρους. Εἰς ἄλλην δὲ ὁμιλίαν εἴπαμεν, ὅτι νόμος τοῦ Μωϋσέως ἦτο καὶ ὁ ἑξῆς· εἰς κάθε ἕβδομον ἔτος νὰ μένουν ἀκαλλιέργητα τὰ χωράφια τῶν ἰδιοκτητῶν χάριν δύο σκοπῶν·

πρῶτον διὰ νὰ ἔχουν οἱ πτωχοὶ νὰ μαζεύουν δι' ἴδιόν των λογαριασμὸν τοὺς αὐτοφυεῖς καρποὺς, καὶ δεύτερον διὰ νὰ λάβουν καιρὸν οἱ ἀγροὶ αὐτῶν νὰ ἀναπαυθοῦν. Αὐτὸ εἶναι τὸ λεγόμενον *Σαββατικὸν ἔτος*· ἀπ' ἐδῶ δὲ καὶ ἡ λέξις τῆς Καινῆς Διαθήκης *Σαββατισμὸς* σημαίνει τὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάπαυσιν. Ὑπὸ τοιούτους λοιπὸν προστατευτικοὺς ὅρους δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ εὐδοκιμήσῃ μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἡ γεωργία, ἡ πρώτη αὕτη καὶ πλέον ἐπωφελὴς καὶ εὐχάριστος ἐργασία τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας δὲν ἀπηγόρευσε μὲν ἡ Μωσαϊκὴ νομοθεσία, ἀλλὰ καὶ δὲν τὰς ἔλαβεν ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν της προστασίαν, ὅπως τὴν γεωργίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἱστορία τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἐνῷ ἀναφέρει πλείστους ὅσους εὐλαβεστάτους ἄνδρας, μεγάλους ὅμως τεχνίτας καὶ ἐπιστήμονας δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, ὅπως ἡ ἀρχαία Ἑλλάς.

Τί θέλω, ἀγαπητοὶ, νὰ εἴπω μὲ ὅλα ταῦτα; Ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καθὼς ἔδιδεν, ὡς εἴδαμεν, πολιτικοὺς νόμους εἰς τοὺς Ἰουδαίους, τοιουτοτρόπως δὲν παρέλειψε νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς χάριν τῆς ὑλικῆς των εὐημερίας καί τινας γεωργικὰς διατάξεις, αἵτινες εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα, ὅτι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ηὐδοκίμησεν εἰς τὸν γεωργικὸν κλάδον περισσότερον παρὰ εἰς τὰ λοιπὰ ἐπαγγέλματα καὶ εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς σπουδάς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὰ ἱερὰ Βιβλία τῶν Ἰσραηλιτῶν συνίστων εἰς αὐτοὺς μὲ τὸν θερμότερον τρόπον τὴν ἐργασίαν, ὡς μέσον μὲ τὸ ὁποῖον ἠδύναντο νὰ συντηρῶνται καὶ νὰ προοδεύωσιν. Καὶ τοῦτο πότε; Εἰς μίαν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄλλοι λαοί, οἱ Ἐθνικοὶ, ἐθεώρουν τὴν βιοποριστικήν ἐργασίαν ὡς ἐξευτελιστικὴν δι' αὐτοὺς, ὡς ἁρμόζουσαν δὲ δῆθεν μόνον εἰς τοὺς δούλους. Μάλιστα ὁ σοφὸς Σολομών, ἵνα παρακινήσῃ τοὺς ὑπηκόους του νὰ ἐργάζωνται μὲ περισσοτέραν ἐπιμέλειαν, τοὺς παραπέμπει εἰς τὰ ζωΰφια νὰ λάβουν ἀπ' αὐτὰ παράδειγμα ἐργατικότητος. Ὕπαγε, λέγει, ὀκνηρὲ ἄνθρωπε, εἰς τὰς κυψέλας τῶν μελισσῶν διὰ νὰ παρατηρήσῃς πόσον ἐργατικαὶ εἶναι αἱ μέλισσαι καὶ πόσον πολύτιμος εἶναι ἡ ἐργασία των. Τὸ γλυκὺ προϊὸν τῆς ἐργασίας τῆς μελίσσης τὸ τρώγουν πρὸς εὐχαρίστησιν καὶ ὡς τροφὴν ὑγιεινὴν καὶ ἄρχοντες καὶ ἰδιῶται. Ποῖος, λέγει, δὲν ἀγαπᾷ καὶ δὲν τιμᾷ τὴν μέλισσαν, ἡ ὁποία, ἂν καὶ εἶναι ἀσθενὴς ὡς πρὸς τὴν σωματικήν της κατασκευὴν, ἐπροβιβάσθη ὅμως τόσῳ μὲ τὴν σοφήν της ἐργασίαν. Ὀκνηρὲ ἄνθρωπε, ἐξακολουθεῖ ὁ Σολομὼν καὶ εἰς ἄλλο μέρος τῶν σοφῶν αὐτοῦ παρομοιῶν, ὕπαγε εἰς τὴν μυρμηκυιάν, διὰ νὰ λάβῃς μαθήματα φιλεργίας ἀπὸ τὸν μύρμηκα· σοῦ συνιστῶ νὰ ζηλεύσῃς τὴν ἀκούραστον κίνησίν του καὶ εὔχομαι νὰ γίνῃς ἀκόμη περισσότερον ἐργατικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον. Διότι ἔχει ὁ μύρμηξ ἰδικόν του κτῆμα νὰ καλλιεργῇ; Ἔχει κανένα νὰ τὸν ἀναγκάζῃ εἰς τὴν ἐργασίαν; Ὑπόκειται εἰς κάνένα κύριον νὰ τοῦ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐργασίαν; Ὄχι· καὶ μόλα ταῦτα ὅλον τὸ καλοκαίριον δὲν ἀναπαύεται ἀπὸ τὴν ἐργασίαν μίαν στιγμήν, ἀλλ' ἀποθηκεύει ἐγκαίρως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θέρους ὅλην του τὴν τροφὴν τοῦ ἔτους. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖται ὁ Σολομὼν μόνον εἰς τὰ παραδείγματα· παρουσιάζει ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πονηροῦ ἀνθρώπου τὴν ἰδίαν του εἰκόνα ἐζωγραφισμένην ἐκ τοῦ φυσικοῦ, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐντροπὴν αὐτοῦ, ἐὰν ἤθελεν ἔχει ὀλίγην τοιαύτην. Σὲ βλέπω, λέγει, φυγόπονε ἄνθρωπε· ἐπὶ

τέλους ἐξυπνᾷς ἀπὸ τὸν βαρὺν καὶ τὸν πολύν σου ὕπνον· ἀνακαθίζεις ὀλίγον εἰς τὴν κλίνην σου· ἀλλὰ μετ᾽ ὀλίγα δευτερόλεπτα νυστάζεις πάλιν, ἀρχίζεις τὰ χασμήματα καὶ τὰ τανύσματα, καὶ ἐναγκαλίζεσαι τὰ στήθη σου. Ἐνῷ δὲ σὺ φέρεσαι κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον ἄεργος, ἔρχεται εἰς τὸ μεταξὺ ἀπρόσκλητος ἐπισκέπτης σου ἡ πτωχεία, καὶ σὲ καταλαμβάνει ἡ δυστυχία ὡς γρήγορος πεζοπόρος. Ἄοκνος ὅμως ἐὰν εἶσαι, θὰ τρέξουν ὡς ποταμὸς εἰς τὴν κατοικίαν σου τὰ εἰσοδήματα, καὶ τότε ἡ πτωχεία θὰ σπεύσῃ νὰ φύγῃ μακρὰν ὡσὰν νὰ ἦτο δειλὸς ἐπιδρομεύς.

Πράγματι, ἀγαπητοί, εἶναι παρατηρημένον, ὅτι ὅστις καλλιεργεῖ μὲ ἐπιμέλειαν τὴν γῆν ἔχει ἄφθονα τὰ τρόφιμα, ὅστις δὲ δὲν ἀγαπᾷ τὴν ἐργασίαν καὶ ἀποφεύγει αὐτὴν, ὡσὰν νὰ ἦτο ἐχθρός του, ἔχει πάντοτε ἀχώριστον σύντροφον τὴν πενίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τοιοῦτος πτωχὸς δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας, τὰς ὁποίας ἔχει ὡς ἄνθρωπος, ἐλλείψει χρημάτων, τήκεται μόνος του ἐσωτερικῶς· παρουσιάζεται εἰς τὴν κοινωνίαν ὡς ρακένδυτος· ἀποβαίνει ἀναιδής, καθότι ἐνῷ ἠδύνατο νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ κερδίζῃ τὸν ἄρτον του, αὐτὸς προτιμᾷ νὰ ἐπαιτῇ. Ὥστε ἡ Π. Δ. ἐπανειλημμένως συνιστᾷ εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας τὴν ἐργασίαν, καὶ δὴ τὴν γεωργικὴν καὶ μὲ λόγους σοφοὺς τῶν προφητῶν καὶ βασιλέων αὐτοῦ, καὶ μὲ εἰδικὰς διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου. Εἶνε ἀληθές, ὅτι εἰς τὰς πρώτας σελίδας της ἡ Π. Δ. παρουσιάζει τὴν κοπιώδη ἐργασίαν ὡς ποινὴν τῶν πρωτοπλάστων διὰ τὴν παράβασιν τῆς θείας ἐντολῆς. Ἀλλ᾽ ἐὰν συγκρίνωμεν αὐτὸν τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἐργασίας μὲ τὰς ἄλλας περὶ αὐτῆς συστάσεις τοῦ θείου λόγου τῆς Π. Δ., θὰ πεισθῶμεν, ὅτι ὁ Θεὸς, ὅστις μᾶς ὥρισεν ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου μας νὰ τρώγωμεν τὸν ἄρτον μας, ὁ ἴδιος μᾶς ἔδωκε τὴν ἐργασίαν ὡς μέσον πολυτιμότατον τῆς ἐξασκήσεως τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν μας δυνάμεων, ὡς μέσον νὰ συντηρώμεθα καὶ νὰ προοδεύωμεν· μᾶς ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς ὅτι ἂν εἰς τὰς ἐργασίας μας εἴμεθα δίκαιοι, πρόθυμοι, εἰλικρινεῖς καὶ ἠθικοὶ θὰ τὸν ἔχωμεν βοηθὸν καὶ θὰ εὐδοκιμῶμεν. Κατ᾽ αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἡ ἐργασία εἰς τὰς χεῖρας τοῦ εὐλαβοῦς καὶ ἐναρέτου ἀνθρώπου ἀπὸ κατάραν, ὁποία ἦτο εἰς τὴν ἀρχήν, ἀποβαίνει ἀληθινὴ εὐλογία τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον. Θέλετε μάλιστα νὰ μάθετε; Κατάρα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἔλλειψις τῆς ἐργασίας ἡ μὴ ἐκτέλεσις αὐτῆς, ἡ ὀκνηρία καὶ φυγοπονία. Διότι εἴδαμεν παραπάνω ποῦ καταντᾷ ἐπὶ τέλους ὁ ὀκνηρὸς καὶ ἄεργος ἄνθρωπος πτωχὸς, ρακένδυτος, πειναλέος, ἀδιάντροπος, ἐπαίτης, κλέπτης, κακοῦργος.

Ἰδού, ἀγαπητοί, διὰ τί καὶ ἡ Νέα Διαθήκη δὲν παραλείπει ἀπὸ τοῦ νὰ τὴν συνιστᾷ τὴν ἐργασίαν θερμῶς εἰς τοὺς Χριστιανούς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Χριστὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ δὲν μᾶς παραδίδουν ἰδιαιτέρους νόμους περὶ ἐργασίας· οὔτε δεικνύουν προτίμησιν εἰς τὸ εἶδος τῶν ἐργασιῶν. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀφίνει καὶ ἐδῶ τὴν Πολιτείαν νὰ συντάττῃ τὰ διατάγματα καὶ τοὺς νόμους της σχετικῶς μὲ τὰ ἐργατικὰ καὶ οἰκονομικὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τόσῳ πολὺ τὰς νεωτέρας κοινωνίας. Ἡ θρησκεία μας ἀπαιτεῖ μόνον φιλεργίαν, καὶ ἄκραν τιμιότητα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Μᾶς ἀφίνει δὲ πάλιν ἐλευθέρους νὰ ἐκλέγωμεν τὸ ἔργον μας σύμφωνα μὲ τὴν ἰδιοφυΐαν μας, ἢ μὲ τὰς οἰκογενειακὰς καὶ κοινω-

νικὰς ἡμῶν συνθήκας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ κύκλος τῶν ἐργασιῶν μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν εἶναι εὐρύτατος· τὰ εἴδη δηλαδὴ τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ ἐπιστημῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀσχολοῦνται οἱ Χριστιανοὶ εἶναι πάμπολλα· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχουν κανένα περιορισμὸν ἀπὸ τὴν θρησκείαν, διὰ τοῦτο καὶ εὐδοκιμοῦν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐργασίαν· μάλιστα τὸ φιλελεύθερον καὶ ζωογόνον πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου εὐνοεῖ τὴν ἐργασίαν καὶ συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν καταπληκτικήν της πρόοδον.

Καὶ ἀληθινὰ πῶς ἄλλως ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ, ἀφοῦ ὁ Χριστιανὸς εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἔχει παράδειγμά του εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοὺς ἱεροὺς αὐτοῦ Ἀποστόλους καὶ Μαθητὰς καὶ τοὺς ἁγίους Ἀσκητὰς καὶ Ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας;

Πρέπει νὰ γνωρίζετε, ἀγαπητοί, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν μέχρις ὅτου παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ὡς Μεσσίας, ἤτοι ὡς Σωτήρ, εἰργάζετο πλησίον τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Μνήστορος τῆς Θεοτόκου, ὡς τέκτων, ὡς μαραγκός. Πρέπει ἐπίσης νὰ γνωρίζετε ὅτι οἱ μαθηταί του ἐψάρευαν ὁσάκις ηὐκαίρουν καὶ ἀφοῦ ἔγιναν Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ. Ὁ δὲ Παῦλος, ἂν καὶ ὡς κήρυξ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐδικαιοῦτο νὰ τρέφεται ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, διὰ τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν τῶν ὁποίων εἰργάζετο, ἐν τούτοις ὅμως διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον ἐπροτίμα νὰ διορθώνῃ *σκηνὰς* καὶ νὰ συντηρῇ καὶ τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς συνεργάτας του μὲ τὴν ἐξάσκησιν τῆς τέχνης του τῆς σκηνοποιΐας. Φαίνεται δὲ ὅτι εἰς τὰ κηρύγματά του, τὰ ὁποῖα ἔκαμνεν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τὰς ὁποίας ἐπεσκέπτετο, ἔδιδε συχνὰ πυκνὰ εἰς τοὺς νεοφωτίστους Χριστιανοὺς ἰδιαιτέρας παραγγελίας. Πῶς τὸ ἠξεύρομεν; Διότι εἰς πολλὰ μέρη τῶν ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας ἔγραψε πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ὑπενθυμίζει τὰς παραγγελίας ταύτας. Καὶ εἴδαμεν εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν τί ἔγραφεν ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρώτην του ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς. Σᾶς θερμοπαρακαλῶ, λέγει, ἀδελφοί μου, νὰ κάμνῃ ὁ καθεὶς τὸ ἔργον του μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν, καὶ νὰ μὴ τὸ θεωρῆτε προσβολήν σας νὰ ἐργάζεσθε μὲ τὰς ἰδίας σας χεῖρας, ὅπως καὶ προφορικῶς σᾶς εἶχα παραγγείλει τοῦτο· πρὸς ποῖον δὲ σκοπὸν τοῦτο; Διὰ νὰ κερδίζετε τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ νὰ δίδετε καὶ τὸ καλὸν παράδειγμα εἰς τοὺς Ἐθνικούς, οἱ ὁποῖοι περιφρονοῦν οἱ ἀνόητοι τὴν ἐργασίαν. Ἄλλως τε, γράφει πρὸς τοὺς ἰδίους Θεσσαλονικεῖς εἰς τὴν δευτέραν του ἐπιστολήν, ἄλλως τε ἠξεύρετε ὅτι πρῶτος ἐγὼ ἔδωκα εἰς σᾶς παράδειγμα τὸν ἑαυτόν μου, ὅταν σᾶς ἐκήρυττα τὸ Εὐαγγέλιόν μου, διὰ νὰ τὸ μιμῆσθε. Ἔφαγα δωρεὰν ἄρτον ἀπὸ κανένα σας; Ὄχι· ἀλλὰ πῶς συνετηρούμην μὲ τοὺς συνεργάτας μου; «ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι»· διὰ ποῖον λόγον δέ; «πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῦναί τινα ὑμῶν», διὰ νὰ μὴν ἐπιβαρύνω κανένα σας μὲ τὴν διατροφήν μας· Θὰ μὲ κατέκρινέ τις, ἐὰν ἐζήτουν, κατὰ τὴν ἄδειαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν τροφήν μου ἀπέναντι τῆς ἐργασίας διὰ τὸ κήρυγμά μου; Ὄχι βέβαια· ἀλλὰ δὲν ἠθέλησα νὰ κάμω χρῆσιν τοῦ δικαιώματός μου, ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δῶμεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς· καὶ γὰρ ὅτε ἦμεν πρὸς ὑμᾶς, τοῦτο παραγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω».